

Bijlage 2. Nationale en Europese initiatieven ter versterking van de OSA-agenda

Bouwsteen 1. Initiatieven om het politiek-economische fundament van de Unie te versterken.

Versterking interne markt en een gelijk speelveld

- Het wegnemen van onnodige belemmeringen: Het kabinet zet zich actief in voor een sterke interne markt door het wegnemen van onnodige belemmeringen, het verbeteren van de toepassing en naleving van interne-marktregels en het versterken van de weerbaarheid van de interne markt.¹ Hierin zoekt Nederland actieve toenadering tot andere lidstaten om concrete resultaten te bereiken.
- Het recente Single Market Emergency Instrument (SMEI) voorstel moet bijdragen aan een weerbare interne markt ten tijde van crises. Nederland steunt de doelstelling om het vrije verkeer tijdens crises te waarborgen, maar is kritisch over de proportionaliteit van de crisismaatregelen om leveringszekerheid van strategische producten te garanderen.²
- Robuuste mededingings- en staatssteunregels bevorderen eerlijke concurrentie en een gelijk speelveld op de interne markt. Dit bevordert concurrentie, innovatie, keuzevrijheid en welvaart. Europese initiatieven om strategische sectoren te versterken, zoals de *EU Chips Act*, moeten niet leiden tot een subsidierace tussen lidstaten.
- EU verordening Buitenlandse Subsidies (RFS): Nederland heeft het voortouw genomen in de EU om versturende subsidies uit derde landen tegen te gaan die het gelijke speelveld op de interne markt verstoren. De verordening bevindt zich momenteel in de implementatiefase.
- Internationaal aanbestedingsinstrument (IPI) Door de inzet op wederkerigheid in de toegang tot markten voor overheidsaanbestedingen sluit het IPI aan op de bredere kabinetsinzet t.a.v. een mondiaal gelijk speelveld. Nederland heeft een voortrekkersrol genomen in de onderhandelingen, deze zijn afgelopen zomer afgerond.
- Digital Markets Act: Nederland heeft tevens het voortouw genomen in de EU om grote online platforms die als poortwachter fungeren te reguleren en op deze manier een ongelijk speelveld op de digitale interne markt tegen te gaan. Ook deze verordening bevindt zich momenteel in de implementatiefase.

Strategisch Europees industriebeleid

- Strategisch en groen industriebeleid³: het kabinet zet in op het beschermen van vitale economische processen binnen de industrie⁴ en technologisch leiderschap door het innemen van sleutelposities door de Nederlandse en Europese industriële sectoren en toeleveringsketens binnen mondiale waardeketens.
- Investeringsen (promote) om de Nederlandse en Europese industrie te versterken:
 - o Horizon Europe: Nederland zet in op Europese samenwerking op het gebied van onderzoek en innovatie, bijvoorbeeld via Horizon Europe (+/- 20 miljard euro meer budget dan Horizon Europe in het vorige MFK).
 - o Important Projects of Common European Interest (IPCEI): Nederland sluit op selectieve basis aan op IPCEI's.⁵ Momenteel neemt Nederland deel aan de IPCEI waterstof (drie rondes, in totaal 1,6 miljard euro), IPCEI Micro-elektronica 2 (230 miljoen euro), IPCEI Cloud (70 miljoen euro) en IPCEI Health (40 miljoen euro). Daarnaast verkent het kabinet de mogelijkheden om mee te doen aan een tweede ronde voor de IPCEI Micro-elektronica 2 en IPCEI Health.
 - o Nationaal groeifonds: Op nationaal niveau investeert het kabinet via het Nationaal Groeifonds op grote schaal in projecten die bijdragen aan versterking van onze positie in strategische waardeketens, zoals quantum (project QuantumdeltaNL), fotonica (project Photondelta) en diverse andere high industrieën (NEXTGEN Hightech). Met deze projecten is een investering van circa 1,5 miljard euro gemoeid.

¹ Zie ook Kamerstuk 22112, nr. 347 voor de Kamerbrief met een interne-markttactieagenda,

² De Kamer zal hier middels een BNC fiche over worden geïnformeerd.

³ [strategisch en groen industriebeleid](#) 8 juli 2022.

⁴ [Kamerbrief](#) 8 juli 2022

⁵ Deelname aan IPCEI's is geen automatisme en Nederland wil gebruik van het instrument beperken tot strategische ecosystemen en waardeketens waar de markt tekort schiet en een grote maatschappelijke uitdaging ligt, of waar de Nederlandse industrie een sterke technologische positie heeft of kan krijgen, zoals in het geval van microchips.

- Europees afwegingskader: Om te voorkomen dat onterecht gebruik wordt gemaakt van verruimde staatssteunmogelijkheden in het kader van IPCEIs neemt het kabinet een proactieve en constructieve rol aan in het Europese debat over industriebeleid. Hiertoe is een afwegingskader opgesteld dat Nederland proactief zal uitdragen in EU verband, om ertoe bij te dragen dat IPCEI-initiatieven alleen in gerechtvaardigde gevallen gebruikt worden.⁶
- Strategische agenda voor het ondernemingsklimaat in Nederland⁷: Het kabinet werkt aan goede randvoorwaarden voor bedrijven om te kunnen ondernemen en zet extra in op het stimuleren van bedrijfsactiviteiten die cruciaal zijn voor de transitie en de weerbaarheid van de economie.

Economische veiligheid en kennisveiligheid

- Economische veiligheid: Om de risico's van economische activiteiten door statelijke actoren beheersbaar te maken voor de nationale veiligheid wordt interdepartementaal samengewerkt aan investeringstoetsing, veilig inkopen en aanbesteden, het voorkomen van ongewenste kennis- en technologieoverdracht (waaronder kennisveiligheid) en het behoud van technologisch leiderschap, open strategische autonomie en toegang tot grondstoffen.
- Kennisveiligheid: Het is essentieel dat de Nederlandse kennisinstellingen internationaal blijven samenwerken met buitenlandse kennisinstellingen en bedrijven en dat openheid daarbij de norm is; maar het is evenzeer essentieel dat die samenwerking veilig verloopt en dat fundamentele academische waarden geborgd worden. Het beschermen van kennis, wetenschap en (toepassingsgericht) onderzoek is cruciaal om te voorkomen dat kennis en technologie ongewild weglekt naar actoren die daarmee hun eigen positie (militair, technologisch, economisch en politiek) kunnen versterken, met als mogelijk gevolg dat onze afhankelijkheid groter wordt. Nederland zal zich actief blijven inzetten op kennisveiligheid in de EU en internationaal om te voorkomen dat kennis ongewild weglekt naar derde landen.⁸ We werken daarbij met het adagium 'open waar het kan, beschermen waar het moet'.⁹

Offensief handelsbeleid

- Diversificatie: Internationale handel is essentieel voor de toegang van Europese en Nederlandse marktpartijen tot de benodigde grondstoffen, halffabricaten, technologieën en andere goederen en diensten. Om de markttoegang in derde landen te versterken en daarmee handelsstromen te diversifiëren, zet Nederland zich in Europees verband in voor een offensief handelsbeleid.
- Het op regels gebaseerde multilateraal handelssysteem vormt de hoeksteen van deze internationale markttoegang. Het kabinet zet dan ook in op het versterken van dit systeem.
- Bilaterale handelsakkoorden kunnen de markttoegang tot derde landen verbeteren door tarifaire en non-tarifaire handelsbarrières af te bouwen. Hiermee faciliteren handelsakkoorden de diversificatie van handelspartners. Naast het verlagen van handelsbarrières, worden in handelsakkoorden onder meer afspraken gemaakt over duurzaamheid, het borgen van een gelijk speelveld of het beperken van exportrestricties tussen verdragspartners. Handelsakkoorden dienen daarmee als uniek instrument dat de EU in staat stelt haar marktmacht strategisch en politiek te benutten.
- Platform voor bredere samenwerking: Handelsakkoorden kunnen ook dienen als platform voor bredere samenwerking met gelijkgezinde landen. Zo vergemakkelijkte CETA de totstandkoming van het *EU-Canada Strategic Partnership on Raw Materials*.

Exportcontrolebeleid

- Het Nederlandse exportcontrolebeleid van strategische goederen is er onder andere op gericht om proliferatie van massavernietigingswapens te voorkomen alsook activiteiten die indruisen tegen het Nederlandse buitenlands- en veiligheidsbeleid. Dit kan te maken hebben met het voorkomen van ongewenste technologie overdracht, waardoor mogelijke strategische afhankelijkheden op de lange termijn kunnen worden gemitigeerd.

⁶ [strategisch en groen industriebeleid](#) 8 juli 2022 p20-22 en bijlage.

⁷ Kamerstuk 2022D41854; Strategische agenda voor het ondernemingsklimaat in Nederland

⁸ Zie ook de Kamerbrief voortgang en aanpak kennisveiligheid ([voortgang-en-vooruitblik-aanpak-kennisveiligheid-hoger-onderwijs-en-wetenschap.pdf \(overheid.nl\)](#)). Eind 2022 wordt de Kamer geïnformeerd over de laatste ontwikkelingen rond de inzet op kennisveiligheid.

⁹ In EU-verband zijn initiatieven genomen door de Commissie om de Europese samenwerking op kennisveiligheid te bevorderen.

- Aan het besluit om wel of geen exportvergunning te verlenen, gaat een zorgvuldige weging tussen verschillende belangen vooraf, waarbij veiligheidsbelangen boven economische belangen gaan.
- De uitvoering van exportcontrolebeleid, zoals de afgifte van exportvergunningen voor *dual-use* goederen, betreft een nationale bevoegdheid.

Technologisch leiderschap

- Technologisch en digitaal leiderschap in cruciale sectoren (o.a. semicon, quantum, maar ook op het gebied van diensten en datastromen) is nodig om de positie van NL en de EU in de wereld te behouden en te verzekeren. Dit vraagt om:
 - o Investerings in de digitale transformatie, specifieke technologieën en in generiek innovatiebeleid om de technologische capaciteiten van Nederland en de EU te versterken (*IPCEI ME2, Chips Act*).
 - o Toegang tot cruciale technologieën en toepassingen door middel van:
 - Investerings in hoogwaardig onderwijs en excellent onderzoek (inclusief fundamenteel onderzoek) zijn van belang om ook in de toekomst technologisch leiderschap te behouden.
 - Internationale samenwerking, in de EU en daarbuiten, omdat onze concurrentie- en innovatiekracht en kennispositie hier profijt van hebben.
 - o Nationale technologiestrategie bevat een technologiemonitor en gaat de Nederlandse inzet bepalen op sleutel technologieën.¹⁰
 - o Normalisatiestrategie¹¹: Een succesvolle internationale normalisatiestrategie is medebepalend voor het concurrentievermogen en de technologische soevereiniteit en moet bijdragen aan een normstellende EU op mondiaal niveau.

Innovatiebeleid

- Innovatiebeleid gericht op impact, de doorontwikkeling van het missiegedreven innovatiebeleid met doelgericht instrumentarium (o.a. Nationaal Groeifonds). Er is grote nadruk op de rol van de overheid als aanjager van innovatie. Enerzijds door het bieden van focus en richting, anderzijds door het zorgen voor de juiste randvoorwaarden.
- De Nationale technologiestrategie bevat een technologiemonitor en levert het kader voor de Nederlandse inzet op sleutel technologieën.
- Horizon Europe is het negende Europese kaderprogramma voor onderzoek en innovatie voor de periode 2021-2027 dat voortbouwt op eerdere kaderprogramma's en waarbij excellentie en impact de leidende principes zijn. Doel is om de wetenschappelijke en technologische basis van de Unie te versterken en de economische en maatschappelijke impact van investeringen in onderzoek en innovatie te vergroten.¹²
- In de Mededeling voor een nieuwe Europese Innovatieagenda ligt de focus op het ontwikkelen, opschalen en op markt brengen van nieuwe *deep tech* technologieën. De agenda beoogt bij te dragen aan de concurrentiekracht en strategische autonomie van de Unie en aan het verkleinen van de grote verschillen in onderzoeks- en innovatieprestaties tussen lidstaten en regio's in de Unie.¹³
- Ruimtevaart: Nederland investeert als lidstaat van het Europees Ruimtevaartagentschap (ESA) in autonome Europese toegang tot en gebruik van de ruimte. Daardoor zijn Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen onderdeel van Europese toeleverketens voor bijvoorbeeld draagraketten, zonnepanelen en communicatiesatellieten.

Digitale Autonomie

- Digitale autonomie¹⁴ van de EU is nodig om risicovolle strategische afhankelijkheden te verminderen van derde landen en grote *tech*-bedrijven, die raken aan digitale infrastructuur, digitale sleuteltechnologieën en data en die een risico vormen voor het borgen van onze publieke belangen.

¹⁰ De Kamer wordt hier dit najaar over geïnformeerd in de Kamerbrief over Missiegedreven Topsectoren en Innovatiebeleid.

¹¹ Zie ook BNC fiche: [EU-strategie voor normalisatie](#)

¹² Zie ook BNC fiche: Kamerstuk 22 112, nr. 2648

¹³ Zie ook BNC fiche: Kamerstuk 22 112, nr. 3490

¹⁴ Het kabinet werkt onder coördinatie van EZK aan een nadere invulling van de digitale autonomie van de digitale economie en infrastructuur. Deze invulling is naar verwachting in de loop van 2023 gereed.

- Investerings in de digitale transitie zijn essentieel om ongewenste afhankelijkheden tegen te gaan. Dit doet het kabinet o.a. via de Groeifondsvoorstellen AiNed en QuantumDelta NL en via financiering van de IPCEI Cloud Infrastructure and Services (CIS)
- Een ambitieuze (wetgevings)agenda van de Commissie en de prioritering van de digitale transitie dragen bij aan het versterken van de digitale economie en samenleving van de EU. Deze bestaat uit de volgende voorstellen¹⁵: waar reeds een akkoord op is bereikt en waar momenteel nog onderhandelingen over plaatsvinden
 - o Met de reeds bereikte akkoorden over de Digital Services Act en Digital Markets Act heeft de EU mondiaal de standaard gezet met het reguleren van invloedrijke online platforms.
 - o Het voorstel voor een digitaal decennium bevat concrete doelstellingen voor een succesvolle digitale transformatie richting 2030 op het gebied van digitale vaardigheden, digitale infrastructuur (waaronder 5G, halfgeleiders en quantum) en de digitale transformatie van bedrijfsleven en overheid.
 - o De AI Act draagt bij aan de leidende positie van Europa in de ontwikkeling van betrouwbare AI door te waarborgen dat AI-systemen op de interne markt de bescherming van van gezondheid, veiligheid en fundamentele rechten voldoende waarborgen.
 - o De Data Act en Data Governance Act dragen bij aan het beter en veiliger benutten van de mogelijkheden van data en zorgen er voor dat de waarde uit data gelijkwaardiger wordt verdeeld over de partijen die deelnemen aan de data-economie. Over de Data Governance Act is reeds een akkoord bereikt.
 - o Een Europese Digitale identiteit bevordert veilige en betrouwbare elektronische transacties tussen burgers, bedrijven en overheden en versterkt daarmee de digitale interne markt.
 - o De Europese Verklaring m.b.t. Digitale Rechten en Beginselen bevat beginselen om de digitale samenleving vorm te geven om te verzekeren dat de EU-waarden en de rechten en vrijheden van burgers ook in het digitale domein worden gerespecteerd en versterkt.
 - o Het verbeteren van digitale vaardigheden zijn nodig om krapte in de arbeidsmarkt tegen te gaan. Ook leidt het tot meer innovatie en concurrentievermogen bij bedrijven, wat bijdraagt aan een sterke en weerbare EU. Om het (digitale) onderwijsbeleid in de lidstaten te stimuleren en te ondersteunen worden het Erasmus+ programma en Actieplan digitaal onderwijs 2021-2027 uitgevoerd, heeft in 2022 een gestructureerde dialoog plaatsgevonden met lidstaten met oog op nieuwe voorstellen en zal de EU om extra aandacht te vragen voor om- en bijscholing van de beroepsbevolking het jaar 2023 uitroepen als "the European year of skills".¹⁶
 - o De Cyber Resilience Act¹⁷ moet leiden tot een digitaal veiligere Europese digitale interne markt en samenleving, waar onveilige digitale producten van de markt kunnen worden geweerd en gehaald. De EU Cyber Diplomacy Toolbox en Joint Cyber Unit bevorderen Europese samenwerking en versterkt de bescherming tegen cyberaanvallen door preventieve maatregelen en gezamenlijke responsies.
- Internationale samenwerking:
 - o Ook op digitaal terrein is internationale samenwerking van groot belang. Dit vindt onder andere plaats in de EU-VS Trade and Technology Council.
 - o Voor het intensiveren en diversifiëren van internationale partnerschappen op digitaal terrein heeft de EU dit jaar digitale partnerschappen met Japan, Zuid-Korea en Singapore opgericht.
 - o Digitale diplomatie: Tijdens de Raad Buitenlandse Zaken van 18 juli jl.¹⁸ zijn raadsconclusies aangenomen om richting te geven aan de HV, Commissie en lidstaten om door middel van digitale diplomatie 1) Europese waarden te beschermen en promoten, 2) onze weerbaarheid tegen cyberaanvallen en ongewenste strategische afhankelijkheden te versterken en 3) onze concurrentie- en innovatiekracht te versterken.

¹⁵ Zie ook BNC fiches: [Digital Services Act](#), [Digital Markets Act](#), [Digitaal decennium](#), [Kunstmatige Intelligentie](#), [Data Act](#), [Data Governance Act](#), [Europese Digitale Identiteit](#), [Europese Verklaring m.b.t. Digitale Rechten en Beginselen](#)

¹⁶ [Verslag informele Raad WSB 13-14 oktober 2022 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

¹⁷ Zie ook BNC fiche: [Cyber Resilience Act](#)

¹⁸ [Verslag Raad Buitenlandse Zaken EU 18 juli 2022 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Bouwsteen 2. Mitigeren van risicovolle strategische afhankelijkheden

Het in kaart brengen strategische afhankelijkheden

- In de *Kamerbrief over onderzoek naar strategische afhankelijkheden en kwetsbaarheden in Nederland*¹⁹ van november 2021 is de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten van een onderzoek naar Nederlandse importafhankelijkheden waarbij 135 producten zijn geïdentificeerd. In deze brief is de Kamer tevens geïnformeerd over de complexiteit van waardeketens en de Europese en nationale beleidsinstrumenten die bijdragen aan het verminderen van risicovolle strategische afhankelijkheden.
- *Geo-economische monitor*: Om te bepalen bij welke van de 135 producten er sprake is van een strategische afhankelijkheid wordt verder onderzoek uitgevoerd door middel van een geo-economische monitor.²⁰ Ook zal de monitor ingaan op de manieren waarop landen economische beïnvloeding gebruiken voor geopolitieke doeleinden.
- *TNO onderzoek*: Naast en voortbordurend op de geo-economische monitor ontwikkelt TNO een methodiek om productgroepen aan elkaar te koppelen en daarmee waardeketens inzichtelijk te maken.²¹
- Het *onderzoeksprogramma Progress* doet onderzoek naar de rol van kritieke grondstoffen in de halfgeleiderwaardeketen.
- Ook op *Europees niveau* vindt onderzoek plaats. De Europese Commissie heeft in 2021 een onderzoek gepubliceerd naar strategische afhankelijkheden van de EU van derde landen.²² In februari van dit jaar heeft de EU een vervolganalyse gepubliceerd, waarin een aantal productcategorieën nader zijn onderzocht (zeldzame aardmetalen, magnesium, chemicaliën, zonnepanelen, cybersecurity en IT software) en waarin wordt ingegaan op de lopende beleidstrajecten t.a.v. de strategische afhankelijkheden die in het eerste EU-onderzoek zijn geïdentificeerd.²³
- Nederland neemt actief deel aan het *Industrial Forum*, waar lopende Europese onderzoeken worden besproken met de Europese Commissie, EU lidstaten en het bedrijfsleven.

Verminderen van risicovolle strategische afhankelijkheden

Waar reeds duidelijk is dat er sprake is van risicovolle strategische afhankelijkheden wordt met urgentie ingezet op het mitigeren van de risico's. De meest in het oog springende voorbeelden worden hieronder beschreven:

Energie en fossiele brandstoffen

- De EU-importafhankelijkheid van fossiele energiedragers is groot. Om de risico's in de vorm van aanbod- of prijsfluctuaties te beperken zet het kabinet, zowel in EU-verband als ook nationaal, in op *diversificatie* van leveranciers, energiedragers en aanvoerroutes. De overheid is hier normerend, stimulerend, en regulerend; het zijn bedrijven die handelen in energie(dragers) en investeren in infrastructuur.
- Ook de *energietransitie* draagt bij aan het beperken van strategische afhankelijkheden in relatie tot fossiele energiedragers. Deze transitie versnelt, doordat wereldwijd het merendeel van de investeringen in nieuwe energiecentrales nu naar hernieuwbare energie gaan, mede

¹⁹ Kamerstuk 35 925-XVII, nr. 54.

²⁰ Er is reeds aan de Kamer toegezegd dat voor het einde van het jaar een pilot-versie van de geo-economische monitor gepubliceerd wordt. Zie ook antwoorden op Kamervragen over het artikel 'Bedrijfsleven waarschuwt tegen sleutelrol China in energietransitie'.

²¹ Vanwege de complexiteit wordt van 20 productgroepen (hieronder vallen grondstoffen, halffabricaten en/of eindproducten) via een koppelingmethodiek de keten in beeld gebracht. Het leggen van relaties tussen grondstoffen, halffabricaten en eindproducten kan bijdragen aan het inzichtelijk maken van de risico's van strategische afhankelijkheden. Als de nog te ontwikkelen methodiek succesvol is kan deze uitgebreid worden naar meer productgroepen.

²² Europese Commissie, *Commission Staff Working document Strategic Dependencies and capacities*, SWD (2021) 352 final & Kamerbrief november 2021.

²³ [Updated in-depth review of Europe's strategic dependencies \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/146844/attachment/data/0/inline/132222.pdf)

vanwege de Europese Green Deal doelstellingen.²⁴ Om een impuls te geven aan de Europese waterstofmarkt doet Nederland mee aan de *IPCEI waterstof*.²⁵

Halfgeleiders

- EU Chips Act²⁶: Het kabinet steunt het streven om de Europese positie in de halfgeleiderindustrie te verstevigen door middel van de EU Chips Act. Bij de totstandkoming van het Commissievoorstel stond Nederland in nauw contact met de Commissie en andere relevante Europese spelers.²⁷ Het Tsjechische EU voorzitterschap streeft naar een algemene oriëntatie in december.
- Om de eigen industrie te versterken en Europese samenwerking te bevorderen participeert Nederland aan de *IPCEI Micro-elektronica 2* voor een bedrag van 230 miljoen euro. Ook wordt er gekeken naar de mogelijkheid om deel te nemen aan een tweede ronde.²⁸
- Via het *Joint Technology Initiative KDT* (Key Digital Technologies), hetgeen onderdeel is van het Horizon Europe onderzoeksprogramma, ondersteunt de Nederlandse overheid halfgeleider R&D activiteiten van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen in strategische pan Europese projecten.
- Het kabinet is daarnaast *veelvuldig in contact met de Nederlandse halfgeleiderindustrie* om een gezamenlijk beeld te krijgen van de gevolgen van de geopolitieke situatie op de industrie en de beleidsmatige uitdagingen die hierbij komen kijken.
- *Internationale samenwerking*: De halfgeleider waardeketen is zeer mondiaal georganiseerd en daarom voor een groot deel afhankelijk van open handel en goede internationale samenwerking. Ontkoppeling van deze sector in verschillende mondiale blokken is niet reëel en ook niet wenselijk. Nederland heeft daarom ook nauw contact met bondgenoten als de VS, Japan en Zuid-Korea om internationale samenwerking verder te versterken.

Kritieke grondstoffen:

- Nationale grondstoffenstrategie: Door de klimaat- en energietransitie en toepassingen in hightech neemt de concurrentie om kritieke grondstoffen - die grotendeels van buiten de EU worden geïmporteerd - toe. Het kabinet zet in op het vergroten van de voorzieningszekerheid van kritieke grondstoffen en zal hierover een nationale strategie presenteren, met een grotendeels Europese aanpak.²⁹ Hier zal worden ingegaan op:
 - o *Leveringszekerheid*, zodat in de toekomst voldoende kritieke grondstoffen beschikbaar zijn om onze energie- en digitale transitie te realiseren. Hierbij wordt aandacht besteed aan circulariteit, diversificatie van handelspartners en het inzetten op onderzoek en innovatie gericht op bijvoorbeeld substitutie van grondstoffen.
 - o *Nadere positiebepaling over diepteemijnbouw*. Hierbij zal een strikte invulling van het voorzorgsprincipe en de cumulatie van effecten uitgangspunt zijn. Uitgangspunt is dat exploitatieactiviteiten alleen strikt binnen de draagkracht van het mariene ecosysteem zouden moeten plaatsvinden.
 - o *Duurzame winning en productie in de grondstoffenketen* voor een kleinere afdrak van de Nederlandse grondstoffenconsumptie in coherentie met OS-, mensenrechten en IMVO beleid.
- In Q1 2023 wordt de *Europese Critical Raw Material Act* verwacht. Het kabinet voert actief gesprekken met de CIE en andere EU-lidstaten over het aankomende voorstel.
- De *European Battery Alliance* waar Nederland aan deelneemt moet er voor zorgen dat zowel de productie van batterijen als de winning en opwekking van grondstoffen in de EU plaatsvindt.

Afhankelijkheden binnen vitale infrastructuur

- In 2021 heeft het Kabinet *de versterkte aanpak ter bescherming van de vitale infrastructuur* aangekondigd. Hiermee wordt ingezet op het verbeteren van de bescherming van de

²⁴ Zie ook Kamerbrief "Afhankelijkheden in het energiedomein", februari 2021

²⁵ [Kabinet trekt extra 1,3 miljard uit voor waterstofprojecten | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

²⁶ Zie ook BNC fiche: [EU Chips Act](#)

²⁷ [Preliminary Netherlands' input for European Chips Act | Publication | The Netherlands at International Organisations \(permanentrepresentations.nl\)](#)

²⁸ [Kamerbrief strategisch en groen industriebeleid | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

²⁹ Onder leiding van EZK, IenW en BHOS streeft het kabinet ernaar om voor het einde van het jaar de nationale Grondstoffenstrategie naar de Kamer te sturen.

Nederlandse vitale infrastructuur door het vitaal beleid, het vitaalstelsel en waar nodig wetgeving te herzien. Het verminderen van risicovolle strategische afhankelijkheden binnen de vitale infrastructuur is hier een belangrijk onderdeel van.

- Vanuit de EU wordt sinds 2020 gewerkt aan de *Critical Entities Resilience Directive (CER)*³⁰ en de *Network- and Information Security Directive (NIS2)*³¹. Beide dragen bij aan een verbeterde bescherming van de vitale infrastructuur door via wetgeving te borgen dat vitale aanbieders passende maatregelen nemen tegen risico's die de continuïteit, integriteit of vertrouwelijkheid van hun vitale proces kunnen schaden.

Leveringszekerheid medische producten

- Om *leveringszekerheid van medische producten te beschermen* wordt in Europees verband samengewerkt om de grootste risicovolle strategische afhankelijkheden in productie- en toeleveringsketens in de productie van genees- en hulpmiddelen inzichtelijk te maken en om afspraken te maken over gezamenlijke oplossingen.³²
- Nederland voert gesprekken met de Commissie en de lidstaten in het kader van de *Europese farmaceutische strategie, de herziening van de EU basiswetgeving geneesmiddelen, de Europese industriestrategie* en binnen de recent opgerichte *Europese Health Emergency Preparedness Authority and Response Authority (HERA)*.³³
- Het doel van de *HERA* is het in kaart brengen van kwetsbaarheden in de keten en het investeren in het beschikbaar houden van essentiële productiecapaciteit in de EU voor deze producten. HERA is inmiddels gestart met een eerste traject. Via een Europese aanbesteding die dit jaar is uitgeschreven (EU FAB), worden contracten voor opschaalbare stand-by productiecapaciteit van vaccins door de Commissie afgesloten.
- Nederland neemt deel aan de *IPCEI Health* om innovaties in de geneesmiddelensector te stimuleren die bijdragen aan het versterken van leveringszekerheid in Nederland en de EU. Op dit moment worden ook de mogelijkheden verkend om deel te nemen aan een tweede ronde IPCEI Health die met name gericht is op innovatie in de medische hulpmiddelen sector.

Garanderen van goederenstromen en transportsystemen

- Een *goed lopend transportsysteem* is cruciaal voor de leveringszekerheid van de hierboven genoemde producten (medische benodigdheden, grondstoffen, energiedragers). Daarnaast leunt Nederland ook economisch zwaar op haar *(maritiem) logistieke hub functie* en hebben de havens ook voor defensie een belangrijk rol. De scenario-studie van Clingendael/Erasmus UPT gaat in op de invloed van China op de toekomstige Nederlandse maritiem-logistieke hubfunctie.
- Het kabinet houdt strategische *afhankelijkheden in deze transportsystemen* daarom nauw in de gaten en zal deze zo nodig terugdringen om ze te kunnen waarborgen. De inzet is om bestaand instrumentarium op nationaal en EU-niveau opnieuw te bekijken vanuit een systeemperspectief en ook de samenwerking binnen de EU te versterken rond dit thema.

Leveringszekerheid eiwitimporten

- Vanuit LNV is ingezet op de ontwikkeling van *de Nationale Eiwitstrategie (NES)*.³⁴ Geopolitieke spanningen, pandemieën of misoogsten kunnen de aanvoer van essentiële grondstoffen voor de veevoeder- en levensmiddelenindustrie onder druk zetten.³⁵ De vijf sporen in de NES zijn: 1. vergroting van het teeltareaal van eiwitrijke vlinderbloemige gewassen plus verdienen model teler verstevigen; 2. hoogwaardig gebruik van reststromen in het licht van kringlooplandbouw; 3. inzet van insecten; 4. innovatie en ontwikkeling van alternatieve eiwitbronnen voor mens en dier; en 5. een verschuiving van dierlijk naar plantaardig eiwit in het voedselpatroon van consumenten.
- Uit het *onderzoek van Wageningen Economic Research*³⁶ blijkt dat het abrupt wegvallen van soja-importen als gevolg van de Oekraïne-crisis een flinke impact heeft op de veevoerproductie en daarmee de vleesproductie en consumptie. Kortom, eiwitdiversificatie en het verminderen van de afhankelijkheid van soja-import is van groot strategisch belang in de komende jaren.

³⁰ Zie ook BNC fiche: [Veerkracht Kritieke Entiteiten](#)

³¹ Zie ook BNC fiche: [Netwerk - en informatiebeveiliging](#)

³² [Kamerbrief over beleidsagenda pandemische paraatheid | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

³³ [Beoordeling Verordening HERA | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

³⁴ [Nationale Eiwitstrategie | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)³⁵ Resolutie EP 17 april 2018; EC 2018.

³⁵ Resolutie EP 17 april 2018; EC 2018.

³⁶ [Een beknopte analyse van de gevolgen van de oorlog in Oekraïne voor de voedselzekerheid | Rapport | Rijksoverheid.nl](#) 2022

Crisisbeheersing

De EU heeft in de afgelopen periode diverse voorstellen gedaan voor Europese crisisbeheersingsstructuren en – mechanismen om leveringszekerheid van strategische producten te waarborgen. Zowel sectoraal (HERA, Chips Act) als algemeen, in de vorm van het voorstel voor een Single Market Emergency Instrument (SMEI). Dit kan zij doen door kwetsbaarheden in de ketens in kaart te brengen, door te investeren in het beschikbaar houden van essentiële productiecapaciteit in de EU, door voorraadvorming en exportbeperkingen. Het kabinet steunt de doelstelling van deze crisisbeheersingsstructuren maar is kritisch over de onderlinge verhouding tussen de verschillende instrumenten, de proportionaliteit en het gewenste effect van de crisismaatregelen. Om hier invloed op uit te kunnen blijven oefenen is het van belang dat de lidstaten voldoende zeggenschap hebben over de activering van de crisismechanismen.

Bouwsteen 3. Initiatieven om het geopolitiek handelingsvermogen van de Unie te vergroten.

Effectievere besluitvorming in het gemeenschappelijk buitenland en veiligheidsbeleid

- QMV binnen het GBVB: Cf. het regeerakkoord op sanctievorming en -implementatie, mensenrechten-verklaringen in multilateraal verband en civiele GVDB-missies. Het is van belang dat de EU zo snel en krachtig mogelijk reageert op ontwikkelingen in de wereld.
- Breder debat over noodzaak tot effectievere besluitvorming: Door het krachtenveld wordt op korte termijn geen doorbraak verwacht in de QMV discussie, maar deze kan evenwel een breder debat aanwakkeren over een slagvaardiger EU buitenlandbeleid.

Tegengaan economische dwang

Als statelijke actoren afhankelijkheden gebruiken om geopolitieke doelen na te streven, een beleidswijziging af te dwingen en inbreuk te maken soevereine keuzes van een land is sprake van economische dwang. Wat het kabinet betreft dient het tegengaan van economische dwang primair op Europees niveau gedaan te worden.

- Anti-dwang instrument³⁷: Dit instrument zal gericht zijn op het tegengaan van economische dwang en daarmee het geopolitieke handelingsvermogen van de EU te vergroten. Het kabinet verwelkomt dan ook het wetsvoorstel voor een anti-dwang instrument en zet zich in om spoedig tot een raadspositie te komen.
- Samenwerking met gelijkgezinde landen wereldwijd: dit vraagstuk is te groot om enkel Europees aan te pakken. Het is van belang om de samenwerking te zoeken met gelijkgezinde landen wereldwijd, hiervoor intensiveren we onze relaties met landen als Japan, Zuid-Korea, Australië en Canada. Er wordt o.a. gekeken naar kwetsbaarheden en hoe effectief gereageerd kan worden op economische dwang, inclusief het uitspreken van solidariteit en de respons te coördineren in dergelijke situaties.

Uitbreiding capaciteit op postennet op het gebied van economische veiligheid

- Vanuit het coalitieakkoord zijn er extra middelen voor het postennet vrijgekomen.³⁸ Met een aantal landen in de Indo-Pacific regio loopt reeds een dialoog over economische veiligheid, inclusief strategische afhankelijkheden en het tegengaan van economische dwang. Het kabinet zal in de komende jaren deze dialogen verder verbreden en uitdiepen.

Synergie bevorderen tussen ontwikkelingssamenwerking en strategische autonomie van de EU en de partnerlanden.

- Via initiatieven als de Global Gateway³⁹ en Team Europe wordt bijgedragen aan de ontwikkeling van OS-partnerlanden en de samenwerking met de EU en Nederland. Dit kan goed zijn voor de autonomie van de EU als van de partnerlanden zelf. Het is daarbij van belang om ook de kennis te vergroten over de implicaties van Nederlandse en Europese maatregelen ten aanzien van strategische afhankelijkheden voor ontwikkelingslanden.

Versterken van ontbrekende defensiecapaciteit incl. kritieke technologieën.

- Sterker en slagvaardiger EU GVDB: De komende jaren wil Nederland de samenwerking met Europese partners verder verdiepen en verbreden, o.m. middels de implementatie van het Strategisch Kompas. Hierbij wordt ingezet op het verbeteren van interoperabiliteit,

³⁷ Zie ook BNC-fiche: [Anti-dwang Instrument](#)

³⁸ Zie ook Kamerbrief Gezamenlijke internationaal-economische samenwerking Ministerie van Buitenlandse Zaken en Ministerie van Economische Zaken en Klimaat ([34952-174](#)).

³⁹ Zie ook BNC-fiche [Global Gateway](#)

uitwisselbaarheid en standaardisatie van materiaal. Ook moet de EU weerbaarder worden tegen grensoverschrijdende uitdagingen, zoals hybride dreigingen, cyberaanvallen, desinformatie en uitdagingen in het ruimte en maritieme domein.

- Defensie-investeringen: Nederland is voorstander van nadere Europese samenwerking, zowel op het gebied van capaciteitsontwikkeling en aanschaf van defensiematerieel, als op oefeningen en missies en operaties. Alleen door samen te werken kan Europa meer verantwoordelijkheid nemen voor de eigen veiligheid. In dit kader is het kabinet positief over de recente voorstellen van de Commissie hiertoe⁴⁰.
- Defensie-industrie: In het licht van de geopolitieke ontwikkelingen en met name de Russische oorlog tegen Oekraïne is een vitale Nederlandse Defensiesector nodig om onze eigen veiligheid te kunnen beschermen en een bijdrage te kunnen leveren aan de Europese veiligheid. Deze tijd vraagt daarom om een actieve (internationale) industriepolitiek, waaronder meer maatwerk, gericht op een robuuste (Europese) defensiesector, waarbij wij snel kunnen handelen naar aanleiding van bijvoorbeeld geopolitieke veranderingen, veranderingen in de nationale veiligheidssituatie, technologische ontwikkelingen en/of verschuivingen in de (defensie)markt. Met nadere uitwerking van de maatregelen uit de Defensie-industrie Strategie (DIS) wordt invulling gegeven aan het versterken, beschermen en (internationaal) positioneren van deze sector. Daarnaast steunt het kabinet de gezamenlijke mededeling Commissie en HV over "lacunes in defensie-investeringen en de weg voorwaarts" ter versterking van Europese Defensie Technologische en Industriële Basis (EDTIB) en om samenwerking tussen lidstaten op het gebied van ontwikkeling en aanschaf van defensiematerieel aantrekkelijker en makkelijker te maken.

⁴⁰ Gezamenlijke mededeling van de Commissie en HV over "lacunes in defensie-investeringen en de weg voorwaarts"; Versterken Europese Defensie Technologische en Industriële Basis (EDTIB), Kamerstuk PM BNC fiche 24 juni, zie BNC Fiche: [Gezamenlijke mededeling lacunes defensie-investeringen](#)